

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันนี้เราตระหนักโดยทั่วกันว่าเด็กมีความสำคัญมากเพียงใด เด็กเป็นสมาชิกที่มีค่าของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ เป็นผู้ที่สืบทอดศิลปะ วัฒนธรรม และทุกสิ่งทุกอย่างจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นที่ยอมรับของประเทศชาติทั่วโลกว่าอนาคตของชาติจะเจริญก้าวหน้า รุ่งโรจน์ หรือล้มเหลวเพียงใดขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของเด็กในวันนี้ เด็กเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งของประเทศชาติ เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้ามั่นคง

เด็กถือเป็นความคาดหวังของทั้งครอบครัว สังคม และรัฐบาล โดยเราจะมีจินตภาพของคุณลักษณะหรือแบบฉบับของเด็กที่ดีที่ต้องการอย่างมีมาตรฐาน เช่น ขยันหมั่นศึกษาหาความรู้ ใช้เวลาเป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย มีความขยันขันแข็งตั้งใจทำงานด้วยความรับผิดชอบ ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต มีความเมตตากรุณาช่วยเหลือเอื้อเฟื้อผู้อื่น เสียสละ ฯลฯ

ถึงแม้ว่าการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของเด็กนั้นถือเป็นเรื่องธรรมดามากในปัจจุบัน แต่จากการศึกษาค้นคว้านั้นพบว่า งานการศึกษาที่เกี่ยวกับเด็กยังมีประเด็นและเรื่องราวที่น่าสนใจและควรแก่การศึกษาค้นคว้าอีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ว่าด้วย *เด็กกับความคาดหวังของรัฐบาล*

ภาพและคุณลักษณะต่างๆ ของเด็กที่รัฐบาลคาดหวังหรือต้องการนั้น ก็คือสิ่งสะท้อนที่ออกมาจากคำขวัญวันเด็ก สารวันเด็ก และหนังสือวันเด็ก ความคาดหวังหรือความต้องการที่มีต่อเด็กที่เกิดขึ้นนั้นก็หาได้มีลักษณะคงที่หรือมีแบบเฉพาะตายตัว หากแต่จะมีการเปลี่ยนแปลงผันแปรอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ขึ้นกับนโยบายและการดำเนินงานทางการเมืองการปกครองของรัฐบาล และสภาพการณ์ต่างๆ ในขณะนั้นด้วย

หากพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า คำขวัญวันเด็ก สารวันเด็ก และหนังสือวันเด็คนั้นนอกจากจะเป็นสิ่งสะท้อนที่ทำให้เห็นถึงความคาดหวัง และความต้องการของรัฐบาลที่มีต่อเด็กแล้ว ยังสามารถสะท้อนให้เห็นทัศนคติ และความคิดของรัฐบาลที่เกี่ยวกับเด็ก อีกทั้งยังสามารถทำให้เห็นภาพโดยรวมของความคาดหวังและความคาดหวังที่รัฐบาลมีต่อสังคมได้อีกด้วย

ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับคำขวัญวันเด็ก สารวันเด็ก และหนังสือวันเด็คนั้น นอกจากจะเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กในการอธิบายทางประวัติศาสตร์ที่เพิ่มมากขึ้นแล้วยังทำให้เกิด

ความเข้าใจในสภาพทางการเมืองการปกครองและสังคมได้มากยิ่งขึ้นด้วย จึงนับได้ว่าเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ได้เลือกช่วงเวลาที่ทำการศึกษาคือระหว่างปี พ.ศ.2502-2519 เพราะถึงแม้ว่าการจัดตั้งวันเด็กขึ้นเป็นครั้งแรกจะมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 แต่สำหรับตัวคำขวัญวันเด็ก สาส์นวันเด็ก และหนังสือวันเด็คนั้นได้มีการจัดทำครั้งแรกในปี พ.ศ.2502 จึงเลือกที่จะเริ่มศึกษาในปีนี้ ส่วนปีที่สิ้นสุดนั้นคือปี พ.ศ.2519 เพื่อต้องการอธิบายและแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของการกำหนดความคาดหวังที่มีต่อเด็กที่เปลี่ยนไปตามนโยบายการปกครอง การดำเนินงานบริหารประเทศ และสภาพการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น และเมื่อภายหลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นั้น ถือเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญที่ทำให้การกำหนดความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อเด็กได้เปลี่ยนแปลงไปอีกครั้งหนึ่งจึงยุติขอบเขตของการศึกษาไว้ในปี พ.ศ.2519

งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานศึกษาวิจัยต่างๆ นั้นพบว่าม้งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้คือ

1. วิทยานิพนธ์ของกฤษณา พรหมเลิศ เรื่อง "วิเคราะห์เรื่องสั้นในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ"¹ ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์เรื่องสั้นในหนังสือวันเด็กแห่งชาติในด้านประเภทแนวเรื่อง ลักษณะของแนวเรื่อง องค์ประกอบของเรื่องสั้น และคุณค่าของเรื่องสั้น โดยเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการจัดแบ่งกลุ่มแนวเรื่อง ของเรื่องสั้นในหนังสือวันเด็ก

2. หนังสือเรื่อง **วิวัฒนาการในการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทย (พ.ศ.2475-2503)²** ของระลึก ธาณี ปรับปรุงแก้ไขจากงานปริญาานิพนธ์เรื่อง นโยบายและการจัดการการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475-2503 โดยงานเรื่องนี้เน้นศึกษาถึงนโยบายและการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทย พ.ศ.2475-2503 ว่าเป็นไปเพื่อตอบสนองรูปแบบการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาในช่วงนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะตอบสนองต่อรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

---

¹กฤษณา พรหมเลิศ, "วิเคราะห์เรื่องสั้นในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ," (วิทยานิพนธ์ปริญาการศึกษา มหาวิทยาลัย สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543).

²ระลึก ธาณี, **วิวัฒนาการในการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทย (พ.ศ.2475-2503)** (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2527).

3. วิทยานิพนธ์ของวันทนา เลิศสินไทย เรื่อง "นโยบายการจัดการศึกษาและการขยายการศึกษาภาคบังคับของประเทศไทย พ.ศ.2503-2520"³ วิเคราะห์เรื่องการศึกษาภาคบังคับในช่วง พ.ศ.2503-2520 ว่าเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และมีนโยบายขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปีมาเป็น 7 ปี เพื่อตอบสนองต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งได้เริ่มมีขึ้นในปี พ.ศ.2503

4. วิทยานิพนธ์ของวัชรินทร์ มัสเจริญ เรื่อง "แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลาทางการเมืองในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์: ศึกษากรณีความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์"⁴ ได้เสนอว่าแบบเรียนสังคมศึกษาในช่วงนี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของรัฐในอันที่จะปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์ให้กับเยาวชนของชาติ

5. วิทยานิพนธ์ของรังสิมา โสสิตังกูร เรื่อง "แนวความคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองในแบบเรียนประถมศึกษา (พ.ศ.2435-2533)"⁵ โดยได้กล่าวว่าการปลูกฝังแนวความคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองนับตั้งแต่ พ.ศ.2435-2520 นั้น มุ่งตอบสนองความต้องการทางด้านการเมืองการปกครองเป็นหลัก แต่ต่อมาในช่วงหลังเนื้อหาแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองจะตอบสนองต่อความต้องการทางสังคมเพิ่มมากขึ้น

6. หนังสือเรื่อง 40 ปีของการพัฒนาเด็กและเยาวชน⁶ ของอมรา พงศาพิชญ์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของการทำงานที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนขององค์การยูนิเซฟในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2489-2529

งานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นนี้มักจะเน้นประเด็นในเรื่องทางการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมักจะให้ภาพของพัฒนาการทางการศึกษาเป็นหลัก เรื่องเกี่ยวกับเด็กจึงยังเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาและควรแก่การทำความเข้าใจอีกมาก

³วันทนา เลิศสินไทย, "นโยบายการจัดการศึกษาและขยายการศึกษาภาคบังคับของประเทศไทย พ.ศ.2503-2520," วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523).

⁴วัชรินทร์ มัสเจริญ, "แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลาทางการเมืองในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์: ศึกษากรณีความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533).

⁵รังสิมา โสสิตังกูร, "แนวความคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองในแบบเรียนประถมศึกษา (พ.ศ.2435-2533)," (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539).

⁶อมรา พงศาพิชญ์, 40 ปีของการพัฒนาเด็กและเยาวชน (กรุงเทพฯ: ยูนิเซฟ, 2531).

นิยามความหมาย

สำหรับการให้ความหมายของคำว่า "เด็ก" นั้น อาจมีการให้ความหมายที่แตกต่างกันไป เช่น ในทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2478 "เด็ก" หมายถึง เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่แปดไปจนถึงอายุเข้าปีที่สิบห้า⁷

ในทางการศาลนั้น จากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ.2494 ได้ให้ความหมายของเด็กและเยาวชนว่า "เด็ก" หมายความว่า บุคคลอายุเกินกว่าเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินกว่าสิบสี่ปีบริบูรณ์ และ "เยาวชน" หมายความว่า บุคคลอายุเกินกว่าสิบสี่ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์⁸

นอกจากนี้ในการจัดงานวันเด็คนั้น คณะกรรมการจัดงานวันเด็กแห่งชาติได้ให้คำนิยามของ "เด็ก" ว่าหมายถึง เด็กโดยทั่วไปทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียนยกเว้นนิสิต นักศึกษา และนักศึกษาผู้ใหญ่⁹

จากการให้ความหมายของเด็กในด้านต่างๆ นั้นจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันไปตามแต่ขอบเขตของหน่วยงาน สำหรับในการศึกษานี้จะกำหนดขอบเขตจำกัดความของคำว่า "เด็ก" หมายถึง บุคคลทั่วไปที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไปจนถึง อายุ 18 ปี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทัศนคติ ความต้องการ และความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อเด็กในช่วง พ.ศ.2502-2519 ผ่านคำขวัญวันเด็ก สารวันเด็ก และหนังสือวันเด็ก
2. เพื่อศึกษาถึงสาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติ ความต้องการ และความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อเด็ก
3. เพื่อศึกษาการดำเนินการของรัฐบาลเพื่อให้บรรลุความคาดหวังนั้น

⁷พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2478," ใน ระลึก ธาณี, วิวัฒนาการในการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทย (พ.ศ.2475-2503), หน้า 236.

⁸พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ.2494," ใน สมคิด ศรีสังคม, วิชาอาชญาวิทยา เรื่อง การคุ้มครองประพฤติกเด็กและเยาวชน (พระนคร: ส. ศิลปการพิมพ์, 2504), หน้า 165-166.

⁹ศรีกรุง (25 กันยายน 2498).

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ได้มีขอบเขตความสนใจที่คำขวัญวันเด็ก สาสน์วันเด็ก และหนังสือวันเด็ก
ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับสภาพบริบท ในช่วงระหว่าง ปี 2502-2519

สมมติฐาน

คำขวัญวันเด็ก สาสน์วันเด็ก และหนังสือวันเด็กสะท้อนทัศนคติ ความต้องการ และความคาดหวัง
ของรัฐบาลที่มีต่อเด็ก ทั้งนี้ความต้องการและความคาดหวังดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปตาม
นโยบายทางการเมืองการปกครอง และบริบททางประวัติศาสตร์ โดยความต้องการและความคาดหวัง
นั้นแบ่งได้เป็น 3 ช่วงคือ สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้มีความสำคัญอย่างมากในเรื่องระเบียบวินัย
ในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ได้เน้นในเรื่องศีลธรรม และสมัยประชาธิปไตย ได้ให้ความสำคัญใน
เรื่องของสิทธิ และเสรีภาพ

วิธีการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้จะศึกษาโดยใช้แนววิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach)
และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบพัฒนาการของความสนใจที่เกี่ยวกับเด็ก และการตระหนักรับรู้ถึงความสำคัญของ
ของเด็ก รวมทั้งคุณลักษณะของเด็กที่รัฐบาลได้คาดหวัง หรือต้องการ
2. ทำให้ทราบและเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวัง และความต้องการของรัฐบาลที่มี
ต่อเด็ก กับนโยบายและการดำเนินงานทางการเมืองการปกครอง รวมทั้งสภาพการณ์ต่างๆ ของ
ประเทศ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจทางด้านการเมืองและสังคมได้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการสร้างความ
เข้าใจในส่วนที่เกี่ยวกับเด็กได้มากยิ่งขึ้น